

СТОЛІТНІЙ А. В.,

кандидат юридичних наук,
начальник відділу підготовки прокурорів
із нагляду за додержанням законів органами,
які проводять оперативно-розшукову
діяльність, дізнання, досудове слідство
(Національна академія
прокуратури України)

УДК 343.13:004

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СЕГМЕНТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У статті розглянуто модель перетворення електронного сегмента кримінального провадження у «глобальну» електронну систему взаємодії органів кримінальної юстиції з єдиним інформаційним полем, яка забезпечить ведення електронного кримінального процесу. Розроблено алгоритм функціонування цієї системи, описано механізм її розробки та запровадження.

Ключові слова: кримінальне провадження, електронні інформаційні системи, об'єднання, фіксація, електронне кримінальне провадження, контроль.

В статье рассмотрена модель преобразования электронного сегмента уголовного производства в «глобальную» электронную систему взаимодействия органов уголовной юстиции с единым информационным полем, которая обеспечит ведение электронного уголовного процесса. Разработан алгоритм функционирования этой системы, описан механизм ее разработки и внедрения.

Ключевые слова: уголовное производство, электронные информационные системы, объединение, фиксация, электронное уголовное производство, контроль.

In this article we examined the model of the electronic segment transformation of the criminal proceedings in the «global» electronic system of interaction, in which the criminal justice authorities will interact in a single information field. We developed the algorithm of the system functioning and also described the mechanism of its development and implementation.

Key words: criminal proceedings, electronic information systems, unification, fixation, electronic criminal proceedings, control.

Вступ. Стрімкий розвиток інформаційних технологій істотно впливає на всі сфери життя людини, з кожним днем змінюючи світ та межі спілкування в ньому. Якщо на початку минулого століття система зв'язку мала основою паперові листи та посилки, а впровадження телефонного зв'язку стало подією не одного десятиліття, то зараз пересилання інформації займає секунди. Сучасні технології проникають в усі сфери життя суспільства, зокрема стимулюють еволюцію юридичної науки. Так, розвиток комунікацій та світова глобалізація спричинили виникнення нових видів злочинів, наприклад, кіберзлочини, шахрайство з електронними банківськими операціями чи електронними обчислювальними системами. Відповідно, розвивається юридична наука, вдосконалюючи кримінальні правові інститути та доповнюючи закон про кримінальну відповідальність новими складами злочинів, еволюціонує криміналістика та експертна діяльність.

Під впливом науково-технічного прогресу система кримінального переслідування розвивається в напрямку системної інформатизації. Кримінальна процесуальна діяльність трансформується з паперового формату в електронний, насичується інноваційними елементами. Про вчинення злочинів повідомляють за допомогою телефону, зокрема мобільного зв'язку, та мережі Інтернет, процесуальні документи створюються за допомогою комп'ютерної техніки й пересилаються електронною поштою, кримінальна процесуальна інформація фіксується в електронних інформаційних системах, процесуальний контроль частково автоматизовано, а внутрішньовідомча та міжвідомча взаємодія, наприклад, проведення наради, за наявності на комп'ютері комунікаційної програми, наприклад, Skype, здійснюється дистанційно.

Однак, попри всю прогресивність сучасного світу, матеріали досудового розслідування та судового розгляду як і сто, двісті, навіть тисячу років тому оформлюються, зберігаються та пересила-

ються в паперовому вигляді. Впровадження автоматизованих інформаційно-пошукових систем та баз даних несистемне і процесуально не врегульоване належним чином.

У контексті актуальної тенденції впровадження електронного врядування в Україні вбачається об'єктивна необхідність реформування електронних інформаційних систем кримінальної юстиції. Відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, ключовим завданням у досліджуваному питанні є забезпечення єдності інформаційного поля органів кримінальної юстиції – забезпечення сумісності інформаційних систем органів досудового розслідування, прокуратури, адвокатури, судової системи, виконавчої та пенітенціарної служб, інших державних інститутів [3, с. 1]. Реалізація вказаної інновації потребує переведення кримінального процесу з паперово-електронного формату фіксації процесуальних дій до суто електронного на всіх стадіях провадження.

Метою статті є аналіз сучасного стану розвитку вітчизняного електронного кримінального процесу, обґрунтування потреби вдосконалення електронного сегмента кримінального провадження шляхом інтеграції електронних систем органів кримінальної юстиції та розробка алгоритму функціонування автоматизованих інформаційних модулів пропонованої «глобальної» інформаційної системи.

Результати дослідження. Інформатизація кримінальної юстиції розпочалась у 1990-х рр. та триває досі. Протягом цього періоду створено ряд електронних інформаційних систем.

Внутрішньовідомчі інформаційні системи МВС: Інтегровані інформаційно-пошукові системи «АРМОР» (автоматизоване робоче місце оперативника) та «Факт», інформаційні ресурси Національної поліції, електронна система ДІТ (облікові та статистичні функції МВС); Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі – ЄРДР) (ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)), Єдиний реєстр адвокатів України (далі – ЄРАУ) (ст. 45 КПК України), Державний реєстр атестованих судових експертів (ст. 9 Закону України «Про судову експертизу»), внутрішньовідомчими актами прокуратури передбачено існування Єдиної системи статистики та аналізу органів прокуратури (далі – ЄССА). Окрім того, у ст. 46 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. зазначено про автоматизовану систему Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, автоматизовану систему документообігу суду (далі – АСДС) (ст. 35 КПК України), «Електронний суд» (має забезпечити обмін електронними документами між судом та учасниками судового процесу), Єдиний державний реєстр судових рішень (далі – ЄДРСР), що є елементами «Єдиної судової інформаційної системи» (далі – ЄСІС) – організаційно-технічної бази створення системи електронного судочинства в Україні, електронні системи пенітенціарної служби, реєстр виконавчих проваджень, СЕТАМ та ін. – під час кримінального провадження використовується близько десяти «базових» та півсотні «допоміжних» електронних інформаційних систем. Однак усі вони, по-перше, здебільшого не відповідають рівню розвитку інформаційних технологій та потребам користувача, по-друге, дублюють функції одна одної, по-третє, не пов'язані між собою «електронним мостом», й отримання та пересилання даних здійснюється «вручну» або ж обмін даними має часті збої через різні мови програмування, наприклад, ЄРДР та АСДС.

Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. одним із напрямків реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів визначила *забезпечення належної координації правових інститутів та єдності інформаційної системи* [3, с. 1].

Проаналізувавши досвід функціонування електронних систем органів кримінальної юстиції в США («Oasis», «Magic Lantern», «Fluent») [5, с. 144], Англії («Transforming Through Technology») [6, с. 1], Німеччині («INPOL-neu», «rsCASE», «Koyote», «Fall Bearbeitungs-SystemTHüringen») [7, с. 1], Угорщині («National Computer Board») [4, с. 33], Бельгії («e-Justice», «Tax-on-Web», «Police-on-Web») [4, с. 6], а також пропозиції європейських (М.К. Abdulaziz, J. Byrne, W.E. Drake, R.V. Duizend, M. Griffin, K. Kujanen, D. Lucas, G. Marx, R. Titus, L.P. Webster, M. Zander) та російських (А.Ф. Абдулвалиєв, В.Б. Вехов, А.Х. Гарифулліна, А.М. Ишин, О.В. Качалова, Д.А. Натуга, Ю.Н. Соколов, О.С. Сухарева, Ю.А. Цветков) науковців, авторами статті пропонується створення на основі ЄРДР як найсучаснішого програмного продукту, що використовується під час кримінального провадження, *Корпоративної інформаційно-аналітичної автоматизованої (електронної) системи кримінальної юстиції* (КІАС КриміноЮст, КІАС), що охопить усі стадії кримінального провадження та всіх суб'єктів кримінального переслідування й максимально інтегрує електронні інформаційні ресурси держави. При цьому держателем оновленої електронної системи має бути Генеральна прокуратура України (далі – ГПУ), оскільки це процесуально обумовлено визначеною Конституцією функцією нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

Першим кроком побудови КІАС є максимальна модернізація ЄРДР як електронної системи досудового провадження (дослідного провадження та досудового розслідування) з *переведенням усіх процесуальних діалогів цієї стадії провадження в електронний формат.*

Вдосконалення ЄРДР передбачас: по-перше, зв'язок електронних інформаційних систем суб'єктів сторони обвинувачення з «єдиною точкою» в ЄРДР – «АРМОП», «Факт», часткову інтеграцію інформаційних баз Національної поліції, «Аргус», «Аркан», «Арсенал», «Гарт», «Оріон», «Скорпіон» тощо, повну або часткову інтеграцію інших відомчих та міжвідомчих баз даних правоохоронних органів; по-друге, введення електронного документообігу та формування «електронного діалогу» між суб'єктами кримінального провадження, вдосконалення контрольних та аналітичних функцій.

Однією з важливих функцій ЄРДР стане нагляд, що переведе в електронний формат реалізацію визначених ст. 131-1 Конституції України функцій ГПУ з організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку [2, с. 1]. У КІАС ця функція пошириться на всі стадії процесу та створить унікальні можливості автоматичного процесуального контролю (нагляду) діяльності всіх суб'єктів кримінального провадження.

Уже сьогодні за результатами практичного використання отримано позитивні результати роботи системи автоматичного контролю. Так, Інформаційно-аналітична система обробки заздалегідь генерованих баз ЄРДР за допомогою готових наборів функцій Excel (реєстрація авторського права на твір від 23 грудня 2014 р. № 57773) генерує дані за понад 30 видами порушень кримінального процесуального законодавства, зокрема обліково-реєстраційною дисципліною, допущених суб'єктами кримінального провадження під час досудового розслідування. Програмний модуль «ЄРДР Візуалізація», у разі впровадження до програмних компонентів Реєстру, оброблятиме кримінальну процесуальну інформацію (у заданих оператором межах: часовий період, територія, вид злочину (може бути застосована як щодо всього масиву злочинів, так і до певного виду)) та автоматично формуватиме графічні інформаційно-аналітичні дані (як загальну статистику, так і виявлені кримінальні процесуальні порушення) у формі діаграм та карт, зокрема в режимі реального часу.

Другим кроком є під'єднання всіх систем електронного врядування (державних органів), загальнодержавних реєстрів та баз даних за принципом «електронних мостів», що функціонуватимуть в online-режимі (за аналогією відвантаження з ЄРДР до АСДС даних про скеровані до суду кримінальні провадження).

Основними секторами, що потрібно з'єднати в КІАС є: зв'язок (поштові послуги, оператори мобільного зв'язку), сфера транспортних послуг (авіаційні, морські, річкові, залізничні, автомобільні перевезення), банківський сектор, освіта, електронні системи контролю Державної прикордонної служби України, реєстри Державної міграційної служби України, всі реєстри прав власності, «Кабінет електронних сервісів» Міністерства юстиції України, реєстри Державного підприємства «Інформаційний центр» Міністерства юстиції України, інші реєстри Міністерства юстиції, портал державних послуг «iGov.org.ua», регіональні віртуальні офіси електронних адміністративних послуг (областей) та ін.

За допомогою «глобального» об'єднання електронних систем державний правоохоронний апарат за рішенням суду отримує можливість автоматичного блокування-розблокування: банківських рахунків, можливості відчуження майна (реєстри прав власності), виїзду за кордон; розшуку осіб, що переховуються від слідства і суду та ін. При цьому важливо зазначити, що описана діяльність повинна відбуватись виключно в рамках визначеної КПК України належної правової процедури та активуватись за отримання згоди сторони захисту на здійснення електронного провадження.

Також буде створено фундамент для автоматичного розкриття злочинів шляхом збігів баз даних електронних систем. Сьогодні вже існує програма, що порівнює дані ЄРДР (щодо викрадених речей) із даними «АРМОП» (описом речей, вилучених під час адміністративного затримання) та встановлює пари збігів, що суттєво економить часові та кадрові ресурси і скорочує строки розслідування. У решті випадків під час досудового розслідування слідчому доводиться звертатись з десятками, а іноді із сотнями запитів для отримання відомостей із численних реєстрів.

Також КІАС охопить не лише «АРМОП», а всі електронні системи кримінальної юстиції. Після задоволення відповідних клопотань, процесуальних рішень прокурором (заходи забезпечення (ч. 1 ст. 150, ч. 1 ст. 155, ч. 1 ст. 160, ч. 1 ст. 171 КПК України), запобіжні заходи (ч. 1 ст. 188, ч. 1 ст. 192, ч. 1 ст. 199, ч. 1 ст. 200, ч. 5 ст. 200 КПК України), слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 233, ч. 3 ст. 234, ч. 5 ст. 240 КПК України), негласні слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 246, ч. 2 ст. 249, ч. 2 ст. 258, ч. 4 ст. 272, ч. 2 ст. 274 КПК України), процесуальні дії та рішення (ч. 1 ст. 277, ч. 4 ст. 280, ч. 1 ст. 297² КПК України) та ін.) чи слідчим суддею (заходи забезпечення (ч. 6 ст. 132 КПК України), слідчі (розшукові) дії (ч. 2 ст. 234 КПК України), негласні слідчі (розшукові) дії (ч. 2 ст. 248, ч. 2 ст. 258, ч. 4 ст. 267, ч. 2 ст. 268, ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 269¹, ч. 2 ст. 270, ч. 2 ст. 274 КПК України) та ін.) у форматі «електронного діалогу» система протягом встановленого законом строку самостійно збере дані, порівняє та надасть генеровану інформацію у формі таблиці, схеми. Остання включатиме відомості про: рух особи (пересування по державі (транспортні реєстри), перетин кордону, рух пристроїв мобільного зв'язку), коло спілку-

вання (склад сім'ї, однокласники, однокурсники, колеги, сусіди, мобільні контакти, банківські перекази), відомості про трудову діяльність, можливі злочинні зв'язки (спільне вчинення злочинів, спільне відбування покарань у місцях позбавлення волі, відомості інформаторів), відомості про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру, банківські рахунки та індивідуальні банківські сховища, оброблені дані мобільного оператора (пари номерів LAC-SID), дані первинного фінансового моніторингу, моніторинг соціальних мереж тощо. Реалізація зазначеного значно скоротить строки збирання документів під час досудового розслідування та істотно спростить цю сферу процесуальної діяльності.

Третім кроком побудови КІАС є розширення електронної системи на судове провадження та виконання судових рішень за напрацьованим алгоритмом роботи. У рамках цього процесу буде ліквідовано дублюючі, застарілі й неефективні електронні системи. Відокремлені електронні сегменти, як ЄСІС та електронна система Державної виконавчої служби, стануть частиною КІАС.

Важливим аспектом реалізації кожного із цих кроків є якісна підготовка нормативного і технічного фундаменту для впровадження електронного процесу та одномоментний повний перехід до роботи виключно нової системи (аналогічно запровадженню ЄРДР) без «перехідного періоду» паралельного існування двох систем. Практика свідчить, що реформи повноцінно втілювались у життя лише тоді, коли не існувало альтернативи новому методу роботи (через очевидну неефективність або економічну збитковість – у промисловій сфері, відсутність процедури в нормативних актах – у сфері права). Така «шокова терапія» створить ряд проблем на початковому етапі. З початком роботи (кінець 2012–2013 рр.) під шквал критики потрапив ЄРДР: технічні збої, негативний вплив на процес розслідування, ріст кількості проваджень та навантаження тощо. Однак після періоду адаптації позитивний результат введення Реєстру став очевидним, а запроваджена система вивчається іншими державами. Так, на основі вітчизняного досвіду Республікою Казахстан введено електронну систему, подібну до ЄРДР.

Важливо наголосити на необхідності виведення КІАС КримініОст за межі глобальної мережі Інтернет на внутрішній закритий (ідентифікація доступу лише через електронні пристрої, що попередньо внесені до бази) зашифрований канал зв'язку, що буде обслуговувати виключно указаний комплекс. Схожий підхід на сьогодні реалізовано стосовно системи «АРМОР». Пропоновані технічні характеристики КІАС КримініОст забезпечуватимуть її самодостатність, що усуне потребу в глобальній мережі. Однак контакти з міжнародними установами також потрібно трансформувати в електронний формат – залучити до єдиного інформаційного поля, що можливо реалізувати через додатково захищену проміжну підсистему, яка за допомогою «електронного мосту» з'єднуватиметься з відповідними суб'єктами через мережу Інтернет.

У результаті КІАС поділятиметься на модулі (для кожного виду суб'єктів – учасників процесу), що складатимуться з базових підсистем, рівнів руху провадження (залежно від стадії процесу) та додаткових блоків залежно від специфіки діяльності суб'єкта.

Модулі: 1) органи досудового розслідування з поділом на: органи внутрішніх справ («Факт», «АРМОР»), органи безпеки («Megapolis ТМ Документообіг»), органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства («ІТ Користувач ЦСК-1»), Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України (система багатофункціонального електронного документообігу «АСКОД»); 2) прокуратура (ЄРДР, ЄССА, ІАС «ОСОП», система КДК); 3) адвокатура (ЄРАУ); 4) суд: слідчі судді, перша інстанція, апеляція, касація, за нововиявленими обставинами (АСДС, ЄДРСР, «Електронний суд»); 5) інші учасники провадження (експерт (Реєстр атестованих судових експертів, Реєстр методик проведення судових експертиз), спеціаліст, перекладач); 6) Державна виконавча служба України; 7) Державна пенітенціарна служба України; 8) online-обмін даними: Державна прикордонна служба України («Гарт»), Укрдержреєстр, Головний сервісний центр МВС України, Департамент державної реєстрації, Державна авіаційна служба України, Державна інспекція України з безпеки на морському та річковому транспорті, Державна служба інтелектуальної власності, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державна фіскальна служба України, Державний комітет статистики України, Національна комісія із цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України та банківські установи, Регістр судноплавства України та його регіональні представництва, Фонд державного майна України тощо.

Кожен модуль матиме базову комплектацію: 1) підсистема електронного документообігу: а) «електронний секретаріат»; б) електронні провадження; 2) підсистема координації внутрішньовідомчої роботи; 3) підсистема міжвідомчої комунікації; 4) підсистема не пов'язаних із кримінальним провадженням функцій; 5) підсистема міжнародного співробітництва; 6) навчальна підсистема; 7) підсистема «Кадри»; 8) підсистема аналітики та статистики; 9) підсистема журналювання; 10) підсистема забезпечення інтеграції («електронний міст»).

Рівні: дослідче провадження, досудове розслідування (Розділ III КПК України), судове провадження (включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення

судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, Верховному Суді України, а також за нововиявленими обставинами (Розділ IV КПК України), виконання судових рішень (Розділ VIII КПК України).

У результаті накладення описаних елементів (модулі – вертикалі (стовпці), рівні – горизонталі (рядки)) буде утворено таблицю, у кожному комірку якої умовно можна помістити функції конкретного суб'єкта на конкретному рівні провадження і процесуальні дії, що можуть бути вчинені. Описане відображає базову структуру КІАС, всередині якої міститимуться також додаткові блоки (відповідно до потреб кожного органу). Базова структура за допомогою «електронних мостів» вестиме обмін даними зі всіма програмами, реєстрами та базами даних некримінального характеру.

Висновки. Розвиток та розширення електронного сегмента кримінального провадження є актуальним питанням, що вимагає практичних кроків до впровадження у кримінальну процесуальну діяльність ефективних інноваційних програмних продуктів. Об'єднання інформаційних систем органів кримінальної юстиції зі створенням єдиного інформаційного поля є логічним кроком еволюції електронного кримінального процесу. Таким чином вдасться досягнути: суттєвого спрощення кримінальної процесуальної діяльності; автоматизації ряду процесуальних процедур; економії матеріальних ресурсів у частині витратних матеріалів на друк та пересилання паперових документів; запровадження ефективних методів електронної комунікації між суб'єктами кримінального процесу; ліквідації аналітичних та контрольних відділів із перерозподілом людських та матеріальних ресурсів на розслідування злочинів; усунення корупційних ризиків шляхом вилучення суб'єктивного елемента (людини) із процесу прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (зі змін і доповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.
3. Стратегія реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
4. Досвід взаємодії державних органів країн світу з інститутами громадського суспільства, залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, протидії корупції, забезпечення електронного урядування. Партнерство «Відкритий Уряд» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Dosvid_OGP-MFA.pdf.
5. Черкасов В.Н. Информационные технологии и организованная преступность / В.Н. Черкасов // Преступность и коррупция: современные российские реалии : сборник научных трудов / под ред. Н.А. Лопашенко. – Саратов : Сателлит, 2003. – С. 144 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.crime-research.ru/articles/Cherkas03>.
6. Lawyers to get tablet computers in move towards paperless courts. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/law/2011/dec/02/lawyers-tablet-computers-paperless-courts>.
7. Reboot: Das polizeiliche Informationssystem INPOLNEU und der Datenschutz [Elektronische Ressource]. – Zugang: <http://chaosradio.ccc.de/media/ds/ds082.pdf/>.

